

BALATON PETRA

A SZÉKELY TÁRSADALOM ÖNSZERVEZŐDÉSE: A SZÉKELY TÁRSASÁGOK (II.)

Törekvések Székelyföld felzárkóztatására a 20. század elején

A vidéki székely társaságok megalakulása és tevékenységük

■ A marosvásárhelyi anyatársaság 1901 augusztusa és 1902 ősze között mintegy félszáz székely társaságot alakított öt szervező körútja során.⁴⁵ Nem mindenhol ment könnyen a társaságok megszervezése, mert „mi alapon akarják őket hazafiságra oktatni”, vetették a szervezők szemére a háromszékiek.⁴⁶ A lelkesedés a Királyhágón túl is csatlakozást váltott ki: az Aradon, Debrecenben és Karcagon élő székely származásúak és szimpatizánsok székely társaságokat alakítottak, Szegeden és Hódmezővásárhelyen pedig László Gyula és Szentgyörgyi Dénes végzett szervezőmunkát.⁴⁷ Budapesten is több, egymással szoros kapcsolatban álló társaság szerveződött:⁴⁸ az egyetemisták a Székely Ifjúsági Egyesületet, a munkások, iparosok a Budapesti Székely Társaságot, a hivatalnokok a Budapesti Székely Kör alakították meg. A Főiskolai Székely Kör bizonyult közülük a legéletképesebbnek, amely a Budapesten tanuló székely ifjak támogatását vállalta.⁴⁹ Sok kritika érte az 1901-ben megalakult Székely Országgyűlési Képviselők Társaságát (elnök Bedő Albert ny. államtitkár, titkár Gaál Mózes tanár), amely minden választás alkalmával csak ankétezett, elhatározásokat gyártott és időről időre újjáalakult.⁵⁰

1903-ra a jelentősebb székelyföldi helységekből és azokban a városokban, ahol nagyobb lélekszámú székelység élt, működtek székely társaságok. A kisebb településeken a református és katolikus papok társadalmi mozgalomba történő bevonására történtek kezdeményezések.⁵¹ A helyi sajtó napihírként közölte a társaságok alapítását és a szervezés folyamatát, illetve többen közölték a működő társaságok listáját is.⁵² A vezető tisztviselők zömükben értelmiségiek voltak: tanítók, tanárok, ügyvédek, jegyzők, bírók, birtokosok, lelkészek, esetleg újságírók. A tagok azonban valamennyi társadalmi rétegből verbuválódtak.

A Marosvásárhelyi Székely Társaság vállalta az összekötő szerepet, így annak alapszabályát fogadták el és a helyi viszonyok szükségletei szerint módosították. A székely társaságok nem voltak egyesületek, részletesen előírt programjuk sem volt; tevékenységük alapvetően az erdélyrészi magyarság megmentésére, a székelység erkölcsi, anyagi, szellemi életének fejlesztésére, a kivándorlás megakadályozására, a kirendeltség és az iparkamarák munkájának támogatására terjedt ki. A társaságok megalakításához minimum 5 magyar tag volt szükséges, a tagsági díj önkéntes volt, a havi minimum egyszeri összejövétel kötelező megtartásával.⁵³

A tanulmány első része előző lapszámunkban jelent meg.

A Székely Társaságok Szövetsége

■ A tusnádi kongresszus augusztus 29-i ülésén felmerült, hogy az egymástól földrajzilag távol élő, eltérő problémákkal küzdő vidékek székely társaságainak életben tartására és összefogására szövetséget hozzanak létre.⁵⁴ A rövid életű Székely Szövetségi Iroda a budapesti Székely Egyesület javaslatára és Sebess Dénes országgyűlési képviselő közbenjárására jött létre 1903. január 3-án Marosvásárhelyen, a Székely Egyesület és a Marosvásárhelyi Székely Társaság 10 tagú bizottságából a miniszteri kirendeltség anyagi hozzájárulásával. Az iroda tevékenysége 7 turistakirándulás szervezése után megakadt. Az Egyesület Marosvásárhely központtal ügynökséget is felállított, amely figyelemmel kísérte a nemzetiségi bankok tevékenységét, és az eladásra kerülő birtokokra az állam segítségét kérte.⁵⁵

A Székely Társaságok Szövetségének megalakulására 1904. június 2-án került sor Marosvásárhelyen.⁵⁶ A szövetség ügyeit az 1905-ben megválasztott elnökség intézte (elnök Deák Lajos kir. tanár, tanfelügyelő), de kényes kérdésekben tanácsadó szerepet töltött be a központi vezetőség, amelybe minden tagtársaság 3 tagot delegált. A Szövetség nehéz anyagi helyzetben volt: a tagsági díjak (évi 10 K) nehezen folytak be, a tagok alig egyharmada fizette. 1907-ig az EMKE és a Székely Egyesület támogatta a szövetséget, emellett némi állami segítyből (Földművelésügyi Minisztérium évi 2000 K), rendszertelen adományokból és segélyekből (pl. miniszteri kirendeltség) éltek. Sok esetben a tagok saját vagyonukat áldozták fel. A szövetség pénzét portómentesség hiányában a levelezés emésztette fel.⁵⁷ Többször történt kísérlet a szövetség anyagi fedezetének előteremtésére: 1908-ban a Miskolci Székely Társaság vetette fel a székely nemzeti alap gyűjtésének tervét,⁵⁸ 1911-ben pedig a Kassai Székely Társaság javasolta egy pénzintézet létesítését.⁵⁹

A szövetség tevékenysége a székely közgyűlések és az ahhoz kapcsolódó helyi gazdasági kiállítások megszervezésé-

re, az állami székely akció támogatására, a székely társaságok alakítására, az egyesületek szövetségbe vonására terjedt ki. Felterjesztésekkel és határozatokkal Székelyföld gazdasági és kulturális fejlesztéséhez kívántak hozzájárulni, 1907-től pedig a nemzetiségi vidékek magyarságát szervezte és erejéhez mérten anyagilag támogatta.⁶⁰

A sajtóhírek és a székely közgyűlések titkári beszámolóí a Székely Szövetség tagjairól és azok működéséről tájékoztatnak.⁶¹ Tanácskozási és szavazati jogot a székely közigazgatás vezetői, a székely országgyűlési képviselők és a csatlakozó egyesületek, társaságok kaptak. Alapító egyesületek mint örökös tagok voltak a tusnádi kongresszuson részt vevő és saját autonóm hatáskörükben tevékenykedő EMKE, OMGE, székely kamara, Székely Egyesület, Marosvásárhelyi Székely Társaság, EKE, EGE, Nemzeti Szövetség, illetve később az Országos Közművelődési Tanács. Végül a legnagyobb csoportot a szövetséghez csatlakozó székely társaságok és egyéb egyesületek, szervezetek jelentették.

A Székely Szövetség a magyar kormányok nemzetiségi politikájával elégedetlen, főleg függetlenségi érzelmű, középosztálybeli értelmiségiekre támaszkodó erdélyi magyar mozgalom gyűjtőtáborának tekinthető. A magyar városok közül is a konzervatív gazdaságpolitikát valló városok csatlakoztak hozzá.

A szövetség megalakulásakor 20 tagot számlált.⁶² 1905 februárjában több mint 500 felhívást tettek közzé, hogy a székely kaszinók, a polgári egyletek, a szövetkezetek, a gazdakörök, a nagyobb ipari és kereskedelmi érdekeltségek csatlakozzanak.⁶³ A székely társadalom közömbössége, az egyesületek széthúzása, a helyi társulatok erőtlensége és a szövetkezetek elzárkózása miatt kevesen válaszoltak a megkeresésre. A közigazgatási hatóságok és az országgyűlési képviselők kevés kivételtől eltekintve nem is reagáltak a felhívásokra.⁶⁴ Bár 1905 végére 41-re nőtt a taglétszám,⁶⁵ nagy gondot jelentett a székely társaságok életben tartása, nagy ré-

szük csak vegetált, több a tagok közönye miatt feloszlott.

A szövetség több kísérletet tett a társadalmi mozgalom felélesztésére, az újjászervezés első hullámaképpen 1905–1906 folyamán több társaság újjáalakult (Gyulafehérvári Székely Társaság) vagy éppen ekkor jött létre (budapesti Székelyek Segélyező és Önképző Egylete,⁶⁶ Háromszék Megyei Általános Tanító Testület, „Erdővidék” lap, valamint Harasztkerék és Szentgerice községek székely társaságai).⁶⁷

1907-re a társadalmi mozgalom újabb mélypontra jutott: 19 székely társaság nem működött,⁶⁸ esetenként a többszöri újjáalakítási kísérletek is meghiúsultak (Kolozsvári Székely Társaság).⁶⁹ A szövetség vezetőségének azzal kellett szembe-sülnie, hogy a társadalmi élet a székelykérdésben leginkább érdekelt Székelyföldön hanyatlik, különösen a leghátrányosabb helyzetű, erdőpanamáktól hangos Csík és Udvarhely megyékben. Ugyanakkor az erdélyi tagtársaságok aktivitása miatt a szövetség az 1907. évi szamosújvári kongresszuson a nemzetiségi vidékek magyarságának megszervezését és támogatását is felvállalta.⁷⁰ A következő évben az is felmerült, hogy a Székely Társaság elnevezést Székely-Magyar Társaságra változtassák, és a szervezést az erdélyi és tiszántúli megyékre is kiterjesszék.⁷¹

1907 tavaszától több társaság újjáalakult,⁷² novemberben 10 Mezőség széli község alakította meg a Póka és Vidéke Székely Társaságot, 1908 januárjában pedig Berecken jött létre társaság.⁷³ 1907 őszén a Budapesti Székely Asztaltársaság összejöveteléről számolt be a sajtó, a tagok műegyetemi hallgatók voltak.⁷⁴ 1908-ban lett a szövetség tagja az újonnan alakult Székely Népművelési, Közgazdasági és Jótékonyági Egyesület (Kolozsvár). 1909 decemberében a Kassai Székely Társaság jött létre, amely a Miskolci Székely Társasággal a szövetség kötelékébe belépett.⁷⁵

A szövetségnek 1910-ben 68 egyesület, 21 képviselő és 14 közigazgatási tisztviselő (a székely megyék fő- és alispánjai

és polgármesterei) volt a tagja. Az 1910-es évek elején a társadalmi mozgalom vegetált Udvarhely megyében, Csíkbán a helyzet Gyergyó vidékén javult, Háromszék megyében pedig csak a nagyobb településeken folyt egyesületi élet. A fővárosban a Budapesti Főiskolai Székely Kör és az Országos Közművelődési Tanács, Kolozsváron az EKE Székely Társasága és a Pénzintézetek Országos Egyesületének Erdélyi Szövetsége tartott fenn kapcsolatot a szövetséggel. 1913-ban újjáéledőben volt az Erzsébetvárosi Székely Társaság, Gyulafehérváron, Szamosújváron, Bethlenben és Tordán működtek, de Nagyenyeden, Déván, Piskin, Petrozsényban, Désen, Magyarfrátán és Szászvárosban megszűntek a helyi székely társaságok, Szegeden, Karcagon és Aradon személyi változások miatt vegetáltak, Debrecenben viszont aktív élet folyt.

A folyamatosan működő, jelentősebb társaságok nem Székelyföldön, hanem a szórványvidéken és az Alföldön tevékenykedtek. Többségük felolvasások, előadások, hazafias ünnepek és kirándulások szervezésével foglalkozott. Felterjesztéseik a település, illetve a régió fejlesztését szolgálták, természeti kár esetén pedig segélyezési mozgalmat indítottak. Besztercén, Bethlenben, Aradon, Nagyszebenben és Brassóban iparoktatással, tanonc- és cselédoktatással, elhelyezéssel, előadások szervezésével foglalkoztak. Debrecenben és Szegeden pedig a székely háziipari termékek forgalmazását, az ásványvíz és a fürdők propagálását helyezték előtérbe.

Sajátosan alakult az 1902. június 1-jétől fennálló marosvásárhelyi miniszteri kirendeltség és a székely társaságok kapcsolata. A székely akció vezetősége az első években hangsúlyozta az állami és társadalmi akciók együttműködésének fontosságát. A hivatal elsősorban tanácsadó feladatot szánt a társadalmi egyesületeknek.⁷⁶ Ugyanígy a kereskedelmi minisztérium az 1905. évi székely ipari akció programja kapcsán is kikérte a társaságok véleményét és javaslatait.⁷⁷ Az együttműködés azonban 1906 után meg-

szakadt, amihez hozzájárulhatott a köztudatban elterjedt azon vélemény is, hogy a társaságok „már megtették kötelességüket, felébresztették a közérdeklődést a Székelyföld iránt, valami sikert is értek el, tehát már nincs több létjogosultságuk”.⁷⁸ László Gyula már 1905-ben figyelmeztette a kirendeltséget, hibát követ el, hogy nem számol a társadalmi kezdeményezésekkel: „megindult a maga lábán és szuverén hatalommal kezelte a kérdést. És engedte azt a téves elképzelést, hogy a székely társaságok befejezték működésüket.” László szerint a székely akció iránti közöny is erre vezethető vissza. Heylesen rámutatott arra, hogy „a székely néppel tudni kell bánni”.⁷⁹

1907-re a kapcsolat kifejezetten ellenségessé vált: Koós Mihály, a kirendeltség vezetője a helyi sajtóban támadta a székely társaságokat, különösen az anyatársaságot: „Vajon csak a társaság vezetésének volt betudható, hogy a székely társaságok emez anya-intézete komoly címét nem töltötte be komoly tartalommal? [...] Már a társaságok alakulásában nem a komoly munka, hanem a szereplési vágy lép előtérbe s ezt ápolja, ezt neveli a társaságok további működése...”⁸⁰ A „székelymentés” jelszava alatt Koós tevékenységüket összejevövelekre, díszgyűléseken való részvételre szűkítette le, minősítve ezzel a székely közgyűlések szerepét is.

Székely közgyűlések

■ A Székely Társaságok Szövetségének közgyűlései korántsem kaptak annyi figyelmet, mint a tucsoni kongresszus; történeti feldolgozásuk sem történt meg ez idáig.

A kedvezőtlen belpolitikai viszonyok miatt hiúsult meg az 1906. július 5–6-ra tervezett brassói székely közgyűlés és az ahhoz kapcsolódó hosszúfalui csángó háziipari kiállítás.⁸¹ Szintén nem rendezték meg – a kiobbanó világháború miatt – az 1914 nyarára tervezett, a Székely Szövetség fennállásának 10 éves évfordulóját ünneplő marosvásárhelyi kongresszust sem.⁸² Minden más évben megtartották a Székely Szövetség közgyűléseit (1905:

Sepsiszentgyörgy, 1907: Szamosújvár, 1908: Székelyudvarhely, 1909: Debrecen, 1910: Gyergyószentmiklós, 1911: Torda, 1912: Csíkszereda, 1913: Előpatak).⁸³ Évről évre mintegy 130–500 résztvevő vitatta meg a térség gazdasági, kulturális helyzetét, tartotta ébren a közvélemény, a közigazgatás és a szakminisztériumok figyelmét. A nemzetiségi összejevövelek, demonstrációk korában a Székely Társaságok Szövetségének nagygyűlései elsősorban a székelység együtvé tartozásának nemzeti megnyilvánulásai voltak.

Az összejevövelek résztvevői között elsősorban a székely társaságok képviselői foglaltak helyet, a miniszteri kirendeltség – amely a Földművelésügyi Minisztériumot képviselte –, a székely kamara és a változó létszámban megjelenő székelyföldi országgyűlési képviselők mellett. A minisztériumok közül a földművelésügyi, a kereskedelemügyi és a vallás- és közoktatásügyi tárcák 1907-től küldték el rendszeresen képviselőiket. A nagy múltú egyesületek közül az EMKE, a Székely Egyesület és az EKE szinte valamennyi rendezvényen megjelent, az OMGE részéről a *Köztelek* folyóirat 1909-től vett részt az összejevöveleken. A bucaresti magyarság minden közgyűlésre nagyszámú képviselőt delegált.

A sajtó csak röviden számolt be a gyűlésekről; évről évre kritikus hangvételű cikkek vonták kétségbe a szövetség és közgyűlések létjogosultságát. A szövetség hibát követett el, hogy nem épített ki megfelelő kapcsolatot a sajtóval, és saját sajtóorgánuma sem volt. Ezért értékelődik fel az 1905–1907 között megjelenő Székely Világ című társadalmi és szépirodalmi hetilap.⁸⁴ A szövetség a helyzet javítása érdekében 1907-ben sajtóirodát szervezett, ennek köszönhetően a székelyudvarhelyi közgyűlésen már 24 hírlapíró vett részt.⁸⁵ Az iroda azonban az 1910-es évekre megszűnt.

A kongresszusok között az 1907. évi szamosújvári közgyűlés volt kiemelkedő, amelyet a marosvásárhelyi lapok egyenesen a tucsoni határozatokkal állítottak párhuzamba. Gr. Bethlen István *A Mező-*

ség és az erdélyi magyarság című, nagyhatású előadásában nyíltan beszélt az erdélyi magyarságot és birtokos osztályt fenyegető nemzetiségi veszélyekről. Hatására a szövetség a nemzetiségi vidékek magyarságának szervezését és támogatását határozta el, Bethlent pedig a Székely Szövetség egyik szellemi vezetőjének és tiszteletbeli elnökének választották.⁸⁶ Bethlen figyelme azonban, különösen 1909 után az erdélyi kérdés felé irányult; írásaiban a szórványmagyarság helyzetével, a románság térnyerésével és a magyar középbirtokok apadásával foglalkozott.⁸⁷

Szinte valamennyi közgyűlésen elhangzott a kongresszusnak helyet adó településsel és megyével foglalkozó előadás. Több hozzászólás érintette, illetve elemezte a kirendeltség tevékenységét, és a hivatal vezetője, Koós Mihály maga is ismertette annak munkáját.⁸⁸ A központi iroda minden évben beszámolt a szövetség és az egyes székely társaságok éves működéséről. Gazdasági kiállítások⁸⁹ és a környék megismerését szolgáló kirándulások tovább színesítették a rendezvényeket.⁹⁰

A közgyűléseken hangsúlyosan szerepeltek a nemzetiségi és a gazdasági kérdések. Visszatérő követelés volt az erdélyi vasúthálózat bővítése, elsősorban Borszéký Soma transzverzális vasútvonal-tervezetének (Székelyföld közepén a konstancai kikötőbe haladó Kolozsvár–Marosvásárhely–Székelyudvarhely–Sepsiszentgyörgy–Magyarbodza határállomás közötti „székely vasút”) megvalósítása a kormány „székely körvasút” koncepciójával szemben, valamint a vasúti díjszabás mérséklése.⁹¹ A székelyföldi ipar fejlesztése, az ipari szakoktatás és az iparos-képzés mellett 1905 után az ipari akció megvalósítását és egy ipari kirendeltség létesítését sürgették. A fürdőügy terén a fürdőtörvény megalkotását, a székely fürdők anyagi támogatását, a budapesti és kolozsvári egyetemeken fürdőügyi tanszékek felállítását vagy legalább a tárgy kötelező tanítását, az orvosi vizsgákra a hazai fürdők és ásványvizek beható ismeretének kötelező tanítását ké-

relmezték, de rámutattak az országos reklám szükségességére is. Többször megfogalmazott feladat volt a kivándorlás csökkentése, a romániai magyarok helyzetének javítása és a visszavándorlás, hazatelepítés állami támogatása.⁹² 1909 után a telepítési politika került a szövetség érdeklődésének középpontjába, de a birtokrendezési és erdőrendezési törvények revízióját is hangsúlyozták.⁹³ Az oktatás terén az állami iskolák számának növelését, az elemi iskolák államosítását és egyes oktatási intézmények fejlesztését kérték. A szórványmagyarság helyzetének javítását elsősorban az oktatásügy fejlesztése révén képzelték el, ezért 1911-ben a nemzetiségi vidékeken élő magyar gyermekek nyilvántartására, védelmére és oktatására a székely társaságokat kérték fel. A szövetséget 1912–1914 között Hermann Antal kolozsvári egyetemi tanár, az EKE múzeumigazgatója javaslatának megvalósítása foglalkoztatta, amely a székely néprajz megírását és a teljes néprajzi gyűjtemény létrehozását célozta.⁹⁴ 1912-től a nemzetiségi bankok erdélyi birtokvásárlása, a magyar közép- és nagybirtok apadása is a szövetség érdeklődési körébe tartozott. Kezdettől fogva sürgették egy székely pénzüzet létrehozását; 1913-ban Zakariás János országgyűlési képviselő, tagtárs javaslatára újabb emlékiratot nyújtottak be a hazai pénzüzetekhez és kormánykörökhöz egy záloglevelek kibocsátására jogosult pénzüzet alakításáról.⁹⁵

A szövetség célkitűzései azonban nem valósultak meg. A központi vezetőség évről évre megállapította, hogy a politikai viharok és a rendelkezésre álló anyagi eszközök elégtelensége miatt nem érték el a kívánt eredményt. Sok kritika érte a szövetséget, hogy úgy vállalt fel feladatokat, hogy azok megvalósításának lehetőségeivel és az azzal járó anyagi fedezettel nem törődött. A szövetség nagy múltú egyesületekkel is konfliktusba került: többször a szemére vetették, hogy az EMKE, az idegenforgalom és turizmus fejlesztése terén pedig az EKE konkuren-

se kíván lenni. A szövetség maga is elismerte, hogy túlzott idealizmus jellemezte működését, és több esetben csak a bajok feltárásáig jutnak el.⁹⁶

A politikai vezetőrétegeknek, a korszak vezető vállalkozóknak a székelykérdés iránti érdektelensége, a tőkebefektetések hiánya, a székely falusi társadalom közönye, a sajtó hallgatása közepette nagyobb támogatottságot és megbecsültséget érdemeltek volna a székely társaságok. A

programok egyeztetésével, összehangolásával sikeresebben bontakozhatott volna ki a térség fejlesztési programja. Elhibáztoknak tekinthető, hogy az állami fejlesztési program nem számolt eléggé a társadalmi kezdeményezésekkel, nem használta ki a társaságokban szunnyadó erőket, annak ellenére, hogy a székely ügy megoldását, az akció eredményességét „a székely társadalom minden tényezőjének”⁹⁷ részvételével látták megoldandónak.

■ JEGYZETEK

45. 1901 nyarán alakult Székely Társaságok (~; az alapítás időpontjával): Toplicai ~ (aug. 1.); Borszéki ~ (aug. 3.); Gyergyótölgyesi ~ (aug. 4.); Gyergyóditrói ~ (aug. 5.); Gyergyószentmiklósi ~ (aug. 6.); Gyergyóalfalusi ~ (aug. 7.); Parajdi ~ (aug. 8.); Székelyudvarhelyi ~ (aug. 24.); Székelykeresztúri ~ (aug. 25.); Brassói ~ (aug. 26.); Hétfalusi ~ (aug. 27.); Kézdivásárhelyi ~ (aug. 28.); Kovásznai ~ (aug. 29.); Sepsiszentgyörgyi ~ (júl. 17.); Csíkszeredai ~ (aug. 29.); Csíkszentmártoni ~ (szept. 1.); Baróti ~ (szept. 2.); Nagybaconi ~ (szept. 3.). Ősszel a Kolozsvári ~ (okt. 23.); (később az EKE Székely Osztálya nevet vette fel), majd a Régenvidéki (Szászrégeni) ~. Az 1902. tavaszi körút folyamán alakult Székely Társaságok (~; az alapítás időpontjával): Mezőbándi ~ (máj. 4.); Nagyenyei ~ (máj. 17.); Marosludasi ~ (máj. 17.); Segesvári ~ (máj. 18.); Besztercei ~ (máj. 18.); Erzsébetvárosi ~ (máj. 19.); Vajdahunyadi ~ (máj. 19.); Dési ~ (máj. 12.); Medgyesi ~ (máj. 19.); Nagyszebeni ~ (máj. 20.); Petrozsényi ~ (máj. 20.); Bethleni ~ (máj. 20.); Szamosújvári ~ (máj. 20.); Szászvárosi ~ (máj. 21.); Tordai ~ (máj. 21.); Csíkkarcfalvi ~ (jún. 15.) és ősszel a Gyergyószárhegyi ~ (jún. 15.). 1902 telén alakult a Barátosi ~ (febr. 23.).
46. Máthé József 1901b; László Gyula 1901; Jegyzőkönyv SZTSZ 1910. 24. Máthé József visszaemlékezése alapján.
47. A magyarországi társaságok (megalakulásának időpontja): a Debreceni ~ (jún. 15.); a Szegedi ~ (okt. 8.) és a Hódmezővásárhelyi ~ (okt. 9.).
48. A budapesti társaságok alakulásának időpontjai és székhelyei: Székely Ifjúsági Egyesület (dec. 17., székhelye: IV. ker. Zöldfa u. 18. I/2.); Budapesti Székely Kör (székhelye: V. ker. Szabadság tér 6.); Budapesti Székely Társaság (ápr. 16., székhelye: Dálnok u. 27. I/28.).
49. Székely Világ 1905. 18. 206. (jún. 11.); Székely Világ 1906. 5(50). 73–74. (jan. 28.)
50. Székely Ellenzék 1901. 3. 1; Máthé József 1901. 20.
51. Székely Lapok 1903. 108. 1. (máj. 12.); Székely Lapok 1903. 114. 1. (máj. 19.)
52. Sebess Dénes a székely társaságok alakulásának időpontját, a vezető tisztviselők nevét és foglalkozását jegyezte le: Sebess Dénes 1902. 89–92; László Gyula a működő, a megszűnt és az újjáalakulóban levő társaságok listáját rögzítette. László Gyula 1907.
53. László Gyula 1907. 4–5.
54. Név szerint is említett társaságok: marosvásárhelyi, gyergyószentmiklósi, toplicai, székelykeresztúri, nagyenyei, régenvidéki, baróti, borszéki, parajdi, hétfalusi, debreceni, gyergyóalfalusi és medgyesi székely társaságok, valamint a Bukaresti Szent István Egyesület és a Bukaresti Magyar Társulat. Évkönyv MSZT 100. 53.
55. Évkönyv MSZT 100. 56–63; Székely Lapok 1903. 3. 3. (jan. 4.) és Maros-Torda 1903. 1. 4. (jan. 8.); Székelyföld 1903. 6. 1–2. (jan. 18.); Székely Lapok 1903. 16. 1–2. (jan. 21.) A kirándulásokat a Székely Egyesület és a miniszteri kirendeltség támogatásával, a Kereskedelemügyi Minisztérium utazási kedvezményeinek segítségével rendezték.
56. Az alakuló közgyűlést eredetileg 1904. május 8-ra tervezték, majd egy hónappal későbbre halasztották el. A Székely Társaságok Szövetségének megalakulását az 1904. július 5-i 65 581. sz. belügyminisztériumi jóváhagyás szentesítette. Jegyzőkönyv a Székely Társaságok Szövetségének 1905. aug. 22-én Sepsiszentgyörgyön tartott első rendes közgyűléséről. Mvhely, 1905. 13., 49. (A továbbiakban: Jegyzőkönyv SZTSZ 1905)
57. Jegyzőkönyv a Székely Társaságok Szövetségének 1907. aug. 6-án Szamosújváron tartott második rendes közgyűléséről. Mvhely, 1907. (A továbbiakban: Jegyzőkönyv SZTSZ 1907) 16.
58. Jegyzőkönyv SZTSZ 1907. 59; Jegyzőkönyv SZTSZ 1913. 51.
59. Jegyzőkönyv SZTSZ 1911. 67–68.
60. A közgyűlések jegyzőkönyvei és a Marosvásárhelyi Székely Társaság évkönyvei számtalan szövetségi javaslatról számoltak be. Ezek részletes ismertetésétől – megvalósulás hiányában – eltekintek.
61. A vezetőség nehezen tudta szemmel tartani a tagtársaságok tevékenységét, ezért 1905 tavaszán, majd 1907 februárjában minden tagtársaságot felszólítottak, hogy működési jelentésüket az évi közgyűlés előtt készítsék el, amelyet a szövetség titkára a közgyűlés előtt összefoglalva ismertetett. Székely Világ 1907. 7(102). 102. (febr. 17.)
62. Tagok: Arad, Beszterce, Bethlen, Brassó, Debrecen, Gyergyóditró, Gyulafehérvár, Kézdivásárhely, Marosludas, Marosvásárhely, Nagyenyed, Parajd, Nagyszeben, Sepsiszentgyörgy, Szamosújvár, Szászrégen, Szeged, Torda, valamint a Székely Egyesület és a Székely Ifjúsági Egyesület. Maros-Torda 1904. 15. 3. (ápr. 14.); 18:4. (máj. 5.); 23:2. (jún. 9.)

63. Székelyföld 1905. 18. 1. (márc. 2.); Székely Világ 1905. 3. 25. (febr. 26.)
64. Jegyzőkönyv SZTSZ 1905. 15–16.
65. Csatkoztak a hosszúfalusi és a mezőszéki székely társaságok, a Székely Ifjúsági Egyesület, a Nagykun-sági Székely Segítő Egyesület, a bögözi, köpecmiklósvári, nyárádszeredai, marosszentkirályi és peteki szövethozók, a MGVSZ székelyföldi fiókja, a Gyergyóditrói Mezőgazdasági Előlegegyület, a Erdővidéki Bányaegetlet Rt., a Borszéki és Előpatoki Fürdővállalat Rt., a Málnási Sicilia Rt., a Maros-Torda és Brasó Megyei Tantestületek, a Sepsiszentgyörgyi és Kézdivásárhelyi Kaszinók, a Marosvásárhelyi Önkéntes Tűzoltóegylet, a Sepsiszentgyörgyi Székely Szövőgyár és Házipari Vállalat. Romániában a Bukaresti Magyar Társulat, a Szent István Király Egyesület, a Bukaresti Magyar Egyesület és a Bukaresti Magyar Dal- és Műkedvelő Kör voltak a szövetség tagjai. Februárban alakult meg a Mezőszéki Székely Társaság Mezőcsáváson. Az alapító gyulafehérvári, szászrégeni és tordai székely társaságok meglétére nincsen adat, valószínűleg felbomlottak. Székely Világ 1905. 2. 17. (febr. 19.); Jegyzőkönyv SZTSZ 1905. 15.
66. Székely Világ 1905. 33. 397. (okt. 8.); Székely Világ 1906. 19(64). 297. (máj. 13.) Az egylet 1906 tavaszán a székelyek segélyezését vállaló Attila Népszövetséget alakította meg.
67. Székely Világ 1906. 1(46). 8. (jan. 7.); Székely Világ 1906. 40(94). 665. (dec. 23.)
68. A csíkszentmártoni, csíkkarcfalvi, dési, dévai, gyergyóditrói, erzsébetvárosi, gyergyószárhegyi, gyergyótölgyesi, hódmezővásárhelyi, kolozsvári, maroshévízi, marosludasi, marosújvári, meggyesi, nagyenyedi, petrozsényi, segesvári, szászvárosi, szászrégeni társaság szűnt meg. László Gyula 1907; Szabadság 1907. 230. 2. (okt. 3.)
69. Székely Világ 1907. 7(102). 103. (febr. 17.); Székely Világ 1906. 44(89). 162. (nov. 4.)
70. Udvarhelyi Híradó 1907. 38. 4. (szept. 22.)
71. Jegyzőkönyv a Székely Társaságok Szövetségének 1908. aug. 24-én Székelyudvarhelyen tartott harmadik rendes közgyűléséről. Mvhely, 1908. 81. (A továbbiakban: Jegyzőkönyv SZTSZ 1908)
72. Újjalakultak Magyarfrátán, Baróton, Hosszúfalun, Kézdivásárhelyen, Kovásznán, Csíkszeredában, Csíkszentdomokoson, Gyergyószentmiklóson, Székelyudvarhelyen és Székelykeresztúron a helyi székely társaságok. Székely Világ 1907. 12(107). 162. (márc. 24.); Jegyzőkönyv SZTSZ 1907. 18.
73. Székely Világ 1907. 40(166). 665. (okt. 6.); 48(174). 756. (nov. 31.); Székely Világ 1908. 3(183). 41. (jan. 19.)
74. Szabadság, 1907. 221. 5. (szept. 25.)
75. Maros-Torda, 1909. 37. 3. (dec. 2.); Jegyzőkönyv SZTSZ 1910. 32.
76. Székely Világ 1905. 13. 147. (máj. 7.)
77. Székely Világ 1906. 28(72). 421. (júl. 8.)
78. Évkönyv MSZT 10 3.
79. Székely Világ 1905. 11. 124. (ápr. 23.)
80. Székely Világ 1907. 56(176). 783. (dec. 15.)
81. Székely Világ 1906. 16(61). 245. (ápr. 22.)
82. Erdélyi Gazda 1914. 165
83. Vö. (a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban:) Jegyzőkönyv SZTSZ 1905; Jegyzőkönyv SZTSZ 1907; Jegyzőkönyv SZTSZ 1908; Jegyzőkönyv SZTSZ 1910; Jegyzőkönyv SZTSZ 1911; Jegyzőkönyv SZTSZ 1913. Két közgyűlésnek, az 1909-ben tartott debreceninek és az 1912-ben rendezett csíkszeredainak nem találtam meg a jegyzőkönyvét. A debreceni gyűlés egy előadását lásd Brázay Zoltán: A Székelyföld kereskedelmi és ipari viszonyairól. Bp., 1909. Nem tartozott ugyan a székely kongresszusok közé, de a szövetség támogatta az Aradi Székely Otton által 1907. október 5–6-ára szervezett aradi országos (generális) székely gyűlést, amelynek célja az Arad, Békés, Csanád, Temes, Torontál és Krassó-Szörény megyékben elsősorban élő magyar ifjúság továbbtanulásának támogatására szolgáló nemzeti pénzalap létrehozása volt.
84. Székely Világ 1905. 2. 17. (febr. 19.) (Szerk. Sándor Kálmán, felelős szerk. Szentgyörgyi Dénes, Marosvásárhely), rovatai („Események”, „Városok és megyék”, „Székely ügyek”, a „Székely Szövetség és székely társaságok hivatalos rovata” és „Mí újság”) figyelemmel kísérték a székely társaságok alakulását, azok tevékenységét és összefüggéseit, valamint a kibontakozó kormánykötés lépéseit.
85. Jegyzőkönyv SZTSZ 1907. 77–78.
86. Jegyzőkönyv SZTSZ 1907. 76.
87. Bethlen István: Az oláhok földvásárlásai Magyarországon az utolsó öt évben. Bp., 1912.
88. Koós 1908-ban számolt be első ízben a kirendeltség tevékenységéről.
89. Az 1907. évi közgyűlést kivéve minden rendezvény idején tartottak (általában gazdasági) kiállítás-t. 1910-ben nem a közgyűlésnek helyet adó Csík megyével kapcsolatos volt a rendezvény, hanem Bálint Benedek kézdivásárhelyi polgári iskolai tanár rendezett néprajzi kiállítást.
90. Az 1910., 1911. évi közgyűlések jegyzőkönyvei mellékletként tartalmazták a közgyűléssel kapcsolatban szervezett rendezvényeket és kirándulásokat.
91. Székely Világ 1906. 23(67). 342–343. (jún. 3.); Borszék Soma: Székelyvasutat a Székelységnek. Székelyudvarhely, 1905.
92. Jegyzőkönyv SZTSZ 1910. 72–78; Jegyzőkönyv SZTSZ 1911. 22.
93. Udvarhelyi Híradó 1911. 34. 3. (aug. 20.); 35. 4. (aug. 27.); 44. 5. (okt. 29.)
94. Udvarhelyi Híradó 1913. 35. 5. (aug. 31.); MOL K 184 Földművelésügyi Minisztérium Levéltár, Földművelésügyi Minisztérium, Általános iratok. 1914–112–25 554. Hermann Antal a tervezett székely műintézet létesítésének érdekében a Kereskedelemügyi Minisztériumnak írt kérvényt 1913. szeptember 20-án. A Földművelésügyi Minisztérium szerint a műintézet a gazdasági érdekeket és a kirendeltség tevékenységét csak közvetve szolgálja. A kirendeltség támogatta ugyan, de 1914 őszére Hermann elállt tervétől, így a műintézet ügye lekerült a napirendről.
95. Jegyzőkönyv SZTSZ 1913. 28–35.
96. Székely Világ 1905. 4. 43. (márc. 5.); Jegyzőkönyv SZTSZ 1905. 17.
97. Szabadság 1907. 99. 1. (máj. 1.)